

Nöd Försvinnande Framträdande

Konstakademien 6 Maj 2022

Ärade akademiledamöter, ärade pristagare, mina damer och herrar

Läget är akut. Krig och förstörelse sprider och närmar sig oss. Hotet om världens slut skrämmer oss och rättfärdigar farliga aktioner och reaktioner. I det globala skådespelssamhället vi lever i ser vi gång på gång hur de fyra moderna kardinaldygderna – frihet, jämlikhet, solidaritet och demokrati – hotas: fascismen föds på nytt, hunger och sociala skillnader expanderas, smärtsam exil och segregation besvarar världens våld med hjälplöshets ångest. De fyra elementen som de gamla grekiska filosoferna betraktade som livets källa – eld, vatten, luft och jord – är nu själva på samma gång både livshotade och livshotande. Föreställningen om ett jordklot utan vatten, som den nederländske geografen Peter van Aa ritade vid slutet på 16 hundratalet, den tid européerna erövrade den nya världen med dess överväldigande natur,

fig 1

verkar inte längre vara så vansinnig eller främmande. Formens likhet mellan denna hans gamla ritning och Covid 19s mikroskopiska bild är väl övertygande och

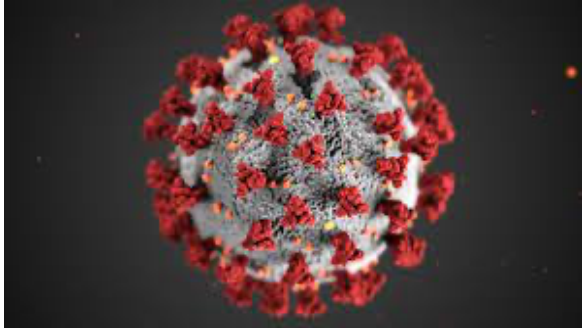

fig 2

bekräftar att i det nödläge som både människa och natur befinner sig i idag är det själva *livets liv* som befaras. Om man från rymden skulle betrakta jorden som en målares duk skulle man se en yta fylld av revor och öppna ådror över allt, ett omåttligt ”vansår” som ”fäster tungan”]för att använda ett poetiskt ord av Ann Jäderlund även omdiktat av Gabriel Itkes Sznep.

Med dessa mina inledande ord vill jag inte befläcka (den vackra) (vår) majkväll(en) med pessimism. Tvärtom. Jag vill däremot ge en bakgrund för de otaliga röster som i världens alla hörn frågar sig: vad kan vi göra? Hur kan vi spärra av och vända på grymhetens spiral? Vart har våra värderingar och meningar tagit vägen? Vad kan konsten göra? Vad kan det konstnärliga och det poetiska görandet göra i en värld där allt enbart finns till för produktion och konsumtion, för bruk och vinst, för krig och nöje? Konsten har ofrånkomligt idag en viktig uppgift inte för att den skulle förmå ändra på världen, utan för att den som konst redan är ett görande, ett världsgörande. Kanske är det just detta som mest behövs idag: sökandet av *en annan mening av görande*. Ty konsten gör inte saker – bilder, skrifter, skulpturer, foton, performances, eller icke-objekt utan: *konsten är snarare vad som låter ett framträdande träda fram. Konsten är börjans visdom*. En sådan visdom är vad vi behöver i vårt akuta läge. På engelska sägs akutläge med ordet *emergency* och framträdandet med *emergence* och visar därmed en koppling mellan *emergency* – akutläge – och *emergence*

– att träda fram. Relationen mellan nöd, försvinnande och framträdande är det som jag vill uppmärksamma här ikväll.

Den moderna tiden präglades av upptäckten av den ”nya världen”, av revolutionära drömmar om en ”annan värld” i denna värld. Filosoferna har skrivit om ett behov av ”en annan början” och idag kan vi kanske erfara mer än någonsin hur världen själv har muterats. Våra tankar söker indicier och spår av hur en ny, en annan och en förvandlad värld skulle kunna och borde se ut utan att drömma om nya revolutioner. Idag upplever många av oss en omöjlighet att föreställa sig en ny eller annan värld eftersom vi redan lever i en ny värld: En värld som *World Economic Forum* har kallat för den fjärde industriella revolutionen, där det enda beständiga är förvandling. En cybervärld, styrd av algoritmer och robotik, i vilken bioteknologin kan skapa och återskapa liv, baserat på en artificiell intelligens som ersätter gamla visdomssökanden med ett löfte om att kunna korrigera ”den mänskliga faktorn”. Om vi skulle behöva välja mellan månen och internet skulle många barn idag svara att de hellre skulle släcka månen än att stänga av internet. Men om vi anser att det bara är tekniken som kan rengöra det ”vansår” som *homo technicus* har inpräntat i vår värld och i naturen blir det emellertid allt svårare att förneka hur en teknologisk lösning främjar ojämlikhet, ofrihet, narcissisk själviskhet och en ny form av odemokratisk demokrati. Behovet att finna olika former av motstånd mot skadliga konsekvenser av denna nya värld är stort. Under pandemin kunde vi världen över se ett behov av att återuppfinna världen, att skapa andra livs och existensformer, att finna nya vägar för att re-existera, to *re-exist* och inte bara to *resist*. Här kan konsten ge oss ledtrådar som kan visa oss en väg ut ur denna väg –och hopplöshet.

Konsten behövs eftersom den är mer än framställande och producerande av nya föreställningar. Konsten *sinnliggör* hur framträdandet träder fram. Den främjar en ny och annan sensibilitet, en sensibilitet för framträdandet som sådant och inte bara för *vad* som kan

träda fram. Kanske det är just denna sensibilitet som sedan urminnes tider har kopplat människans konst samman med naturens konst. Men hur träder ett framträdande som sådant fram? Det träder fram tillsammans med det egna undanglidandet i just vad som visar sig som något. Där i ligger en paradox. Men denna paradox är vad vi kan kalla spårets lärdom. Ett spår visar inte i första hand det försvunna utan försvinnandet självt, undanglidandet i framträdandet. Därför kan vi säga att spåret självt är konst. Naturen är således den första konstyttring eftersom den ristar in sitt inristande över all: jordens mark, på en mineral, ett växtblad eller en animalisk hud. Naturen graverar in sitt undflyende framträdande. Ty, det är som spår som framträdandet kan träda fram.

fig 3

I denna bemärkelse skulle vi kunna säga att naturen är spårets konst och att konsten själv är naturens spår.

Det är många som idag drömmer och fantiserar om en värld både före och efter människan. Men jag undrar om konsten - i den mening jag använder ordet här - inte vänder våra tankar till en annan världshändelse – den i vilken människan för första gången trädde fram i naturen, till människans födelse, till det första yttrandet mitt i naturens mångfaldiga och mångtonade språk. Vi kan inte veta hur detta första mänskliga ögonblick har påverkat den förefintliga naturen just då – men vi kan ”se” spår av konstens framträdande i ännu bevarade grottmålningar.

fig 4

I dessa ”målningar” ser vi mer än avbildningar av djur, människor och händer. Vi ser framför allt hur en tecknande hand ser medan den tecknar. Vi ser tecknandet självt. Vi ser den tänkande handen. Vi ser hur ett framträdande träda fram. Spår, teckning och målning kan inte skiljas åt eftersom scenen vi här bevittnar är tecknandets scen – framträdandets scen. Det engelska ordet, *drawing*, är mer precist än vårt ord för teckning då det säger att en teckning tecknar tecknandet, *the drawing draws the drawing*, och detta är just linjens födelse, linjer av framträdandets rörelser.

När forskarna tecknade spåren av urgamla inristningar i den fornhistoriska grottan i Ariège i

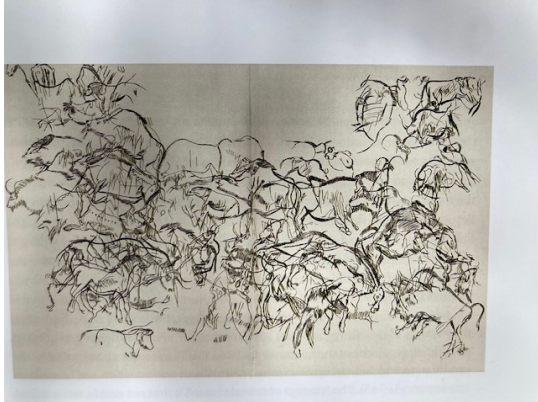

fig 5

Frankrike fick de fram en sådan här teckning av framträdande linjer, av framträdandets undanglidande sätt att träda fram

[som i den gamla kinesiska malningen av de 87 odödliga,

fig 6

Av Wu Daozi, målaren som tecknade denna bild med avsikten av den skulle försvinna i ögonblicket man skulle titta på den.

Konstens framträdande berättar alltså om framträdandets egen konst. Det må hända att konsten behöver avlära sig att göra konst för att kunna bli sedd av framträdandets egen konst – som jag skulle kalla för naturens spår-konst.

Jag tror att konsten har visat på behovet av att avlära sig konsten just när medvetenheten om hur världen, tänkandet och sensibiliteten tas ifrån oss och reduceras till en ”varo-form”, till kommodifierade och konsumerande produkter blir påtaglig.

Mellan de två världskrigen sökte konsten ett språk för ”det oformade”, en relation till ting bortom brukandet, bortom produktion och konsumtion. Konsten ville avlära sig konsten som produktion av framträdelser och sökte i stället uttryck för framträdandet som sådant. Det samma har den så kallade *Art brut*, som vi kan se i dessa två tavlor av Jean Dubuffet.

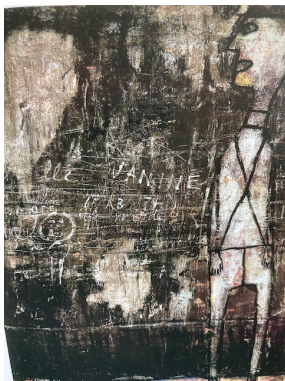

fig 7

fig 8

Anledningen som jag tar upp dessa exempel av Jean Dubuffet och *Art Brut* är inte av ett estetisk eller smak val. Det är för att hänvisa till hur representanter för denna "brutala konst" ansåg sig kunna motstå utvägslösheten av vår historia, en historia som inte kan bli ogjord eller riktigt låta sig göras om. Deras väg var att följa hur ett framträdande visar sig i material som de förstod som oformat liv. Det var en konst som uttryckligen försökte svara till världens inneslutenhet och "belägring", till den styrande automatismen – nu än mer påtaglig i vår cybervärld – som kväver naturens och människans existens. Den ansåg att det brutala faktumet att existensen existerar, dvs själva existensens framträdande är redan en lärdom om hur ett framträdande träder fram. En lärdom som den franska pedagogen och filmregissören Fernand Deligny utvecklade i sitt arbete med autistiska barn och som visade hur det inneslutna själv kan teckna fram börjans linje av en begynnelse.

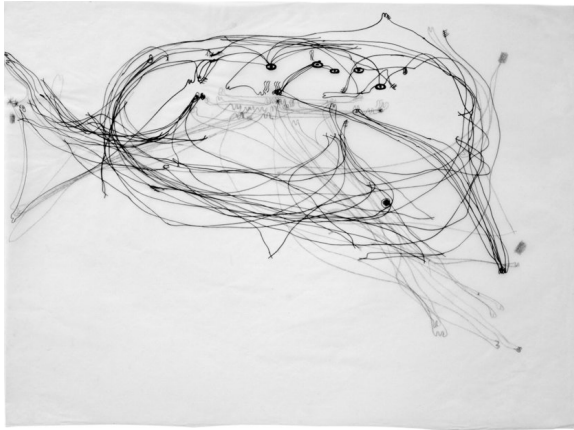

fig 9

Det blir nästan som notskrifter –

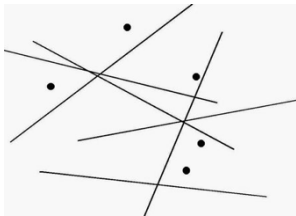

fig 10

för att påminna om John Cages och många andras grafiska partiturer som noterar hur ett framträdande träder fram som ton och klang.

Som sista bild ville jag hänvisa till framträdandets poet och tecknare Henri Michaux, som helt besatt sökte ett bildmässigt språk för att *sinnliggöra* ett framträdande *medan* det träder fram.

fig 11

Michauxs ord var just *emergences*, det som ständigt framträder även som ett försvinnande.

Spårets lärdom om hur ett framträdande träder fram kan visa oss hur vår akuta samtid redan är framtidens spår och hur vi själva är spår och en skiss av det kommande. Här kan vi kanske finna en annan mening av *görande*, av ett mer ansvarfullt ansvar och därmed förvandla oss till en öppenhet för det ofullbordade.

Marcia Sá Cavalcante Schuback

Bildföreteckning

Fig 1 – Ur Pierre van Aa. Agreeable Gallery of the World, ur Thomas Burnett, *Telluris theoria sacra* (1684).

Fig 2 – Sars Covid viruset

Fig 3 – Fossil funnit i Ceará, Brasilien, [egen privat samling]

Fig 4 – Bison, Man, Bird and Ehinoceros in the Well, Lascaux

Fig 5 – Line drawing after commingled animals, the cave les Trois Frères (Ariège, Frankrike)

Fig 6 – "Eight-Seven Celestials" tillskriven konstnären Wu Daozi, Tang Dynasty (AD618-907).

Fig 7 – Jean Dubuffet. *Mur aux inscriptions* (Wall with inscriptions) 1945. Oil on canvas, 39 x 31. The museum of Modern art MoMa (NY)

Fig 8 – Jean Dubuffet. *Message* ("Dubuffet est un sale con, un foireux, un enculé..."), 1944, Ink on newspaper, 10x10 inches. Private collection.

Fig 9 – Fernand Deligny. *Lignes d'erre* [Wander Lines]. Maison d'édition l'Arachnéen, Paris

Fig 10 – John Cage

Fig 11 – Henri Michaux . Untitled 1957, Galerie des Modernes

<http://www.artnet.com/artists/henri-michaux/untitled-a-aTHzISf8t4iSd5t6tYDHbg2>

